

BİR CİBÂLİ ÇOCUĞU

Yusuf Ömürlü 1936 yılında İstanbul'un, Küçükpazar'ında doğuyor. Bayburtlu Mehmet Efendi'yle, Karadeniz yöresinden Hatice Behire Hanım'ın ikinci evladı. Bir de hiç unutulmayan, hep sevgiyle, özlemlerle hatırlanan Gönül abla ve erkek kardeş Zeki var. Tahtakale, Hacıkadın, Zeyrek derken; sokakları dar, ahşap evleri bol, fakiri çok, "Cibâli"ye yerleşiyorlar. Baba, Mehmet Efendi, bir ticarethânedede çalışıyor.

Yusuf Ömürlü, farkına varılmayan yoksulluklar içinde geçen "Cibâli"li yıllarından *(duygusallığın hiçbir çeşidini, geçmişe özlem özentisini, hatta, müzisyen duyarlılığını bile kullanmadan)* şöyle söz ediyor:

"Babamın kazancı azdı. Günlük ihtiyaçlarımızın en gereklilerinden ancak bir kaçını sağlayabilir, elimizde olanlarla yetinirdik. Paraya bağlı en ufak bir lüksümüz yoktu. Böyleyken, hem annem, hem babam okul masraflarımızdan kaçınmazlardı. Eğitimimiz için her türlü fedakârlığa hazır olduklarını bilirdik. Elbette, bana küçük gelen elbiseler, ufak onarımlarla erkek kardeşime giydirilirdi. Zâten o yıllarda, Türkiye'nin büyük bir çoğunluğu, geçinebilmek için aynı titizliği göstermek zorundaydı."

Yusuf, "O yıllarda" derken, II. Dünyâ Savaşı'nın 1939'dan başlayıp, 1945'e kadar süren, yokluk yıllarını söylüyordu. Türkiye savaşa katılmamasına rağmen, savaşın bütün zorluklarını yaşıyor, sıkıntılarını çekiyordu. Sessiz, sabırlı, acılara, tasalara dayanıklı, halkın helâli, haramı bilen kesimi, harbin kazanç arttırma fırsat-

larını gözetmeyip elinekinde, nasîbine râzî oluyordu. Kuşkusuz, Yusuf da bu tok gözlü insanların arasına girmenin ilk tâlimlerine, “O yıllarda” başlamıştı:

“Bazı akşamlar babam, büyük bir ihtimâlle aylık (*Evcek, ‘maaş’ derdik.*) aldığı günün akşamı, eve ufak paketlerle gelirdi. Sabırsızlıkla açılmasını beklediğimiz paketlerin birinde, biz çocuklar için alınmış kuru yemişler olduğunu bilirdik. İğde, kabuklu yer fıstığı, leblebi, üzüm, kabak çekirdeği, sakız leblebisi değişmeyen türlerdi. Arada bir kavrulmuş fındık içiyle, Antep fıstığının geldiği de olurdu. Hele bir keresinde kuru hurma gelmiş ve biz üç kardeşi epey şaşırtmıştı.

Annemizin su bardağıyla bölüştürdüğü yemişleri, üç kardeş odanın ortasına serdiğimiz bir örtü üzerinde yedik. Ama eve gelen misafir çocuklarıyla yemişler bölüştürülmez, serili örtünün üzerine konulmuş büyükçe bir sahandan alınıp, yenilirdi. Yemiş yemeyi oyuna dönüştürdüğümüz de olurdu. Avuç içine alınan yemiş sayısının, ‘tek mi, çift mi?’ olduğu sorulur, cevaba göre avuç içindeki kadar alınır ya da verilirdi. Elbette arada bir sayı anlaşmazlığı olur, büyüklerden çekinildiği için, yarı fısıltıyla başlayan tartışma giderek çekişmeye, hatta itişip kakışmaya dönüşürse de, büyüklerin kınayıcı, net ve itiraz kapalı uyarısıyla hemen sâkinleşilirdi. Elbette bu uyarı, daha çok ev sâhibinden, kendi çocuğuna yöneltilmiş olurdu.

Zâten, mahallemizde patırtı, gürültü pek olmaz, çocuk kavgaları, âile ilişkilerine zarar vermezdi. Bir keresinde, karşı komşumuzun benden iki yaş büyük oğlu, attığı taşla başımı yarmıştı. Beni kanlar içinde görmesiyle korku ve dehşete kapılan rahmetli annemin, o hâlinde bile,

‘İnşallah sen, ona bir zarar vermemişsindir.’

deyişini hiç unutamam.”

Yusuf Ömürlü, “O yıllarda” çevresinde yaşanan insâniyeti, çocuk gönlüyle böyle tespit etmiş ve büyük bir ihtimâlle, geleceği için bu soylu duyguya en önemli yeri ayıracağını sezmişti. Öyle ki, bugün 66 yaşında olan Yusuf Ömürlü, “insâniyet”iyle anılmakta,

sevilmekte, sayılmaktadır. Zâten hayatının hiçbir döneminde bu özelliğini yitirmeyerek, Cibâli'den başlayan yolunu, Kubbealtı'na rast getirmiş, uzağını yakın, nasîbini bol eylemiştir.

BURUK HÂTIRALAR

Çocukluk hâtıralarından söz ederken mutludur. Yüzüne yerleşen ince tebessümün, zaman zaman taşkın bir neşe kahkahasına dönüşmesi pek kolaydır. Zâten sık sık başvurduğu nükteli anlatımlar, Yusuf'a 'hoşsohbet' tanımını getirmiştir. Ne var ki, diriliğini hep koruyan bazı hâtıralar, hoşsohbet Yusuf'un yüzündeki tebessümü siler, dilindeki nükteyi buruk bir deyişe kaydırır.

Savaş, hızlı ve zorunlu değişimlerin can yakarak yaşandığı bir dönemdi. Başlıca özelliği de, yokluktu. Temel ihtiyaçların büyük bir çoğunluğu bulunamıyor, yerine benzerleri konulmaya uğraşılıyordu. Kahve, kavrulmuş nohutla, buğday, çavdar ve yulafla, patiska, Amerikan beziyle, ayakkabı köselesi, hurda otomobil lâstiğiyle yer değiştirmeye başlamıştı.

Vesıkayla alınan ekmek, ev halkı içinde bölüştürülürken, anne ve babanın, paylarını ustalıkla bir vazgeçişle çocuklarına bırakmaları; "Bize şeker dokunuyor" deyip, pahalı olan ve zor ele geçen şekerden sâdece çocukların faydalanmaları için, çok sevdikleri çaylarını, kuru üzümle içmeleri, Yusuf'u içlendiren hâtıralardandır.

Öte yandan, anlatılan bu hâtıralarda, anne ve babasını övme fırsatını ele geçirmenin ve onlara duyduğu minneti yenileme gayretinin yer aldığı da hissedilmektedir.

Hava saldırılarına karşı, karartma önlemleri alınırdı. Geceleri, pencerelere kalın perdeler, yoksa battaniye, kilim, hatta yorgan-

lar gerilirdi. Böylece, sokağın savaş buluşıklığı içeri sokulmazdı sanki. Yusuf'un çocukluk hâtıralarının genel ortamı, hep II. Dünya Savaşı'nın, Cibâli'ye yansıyan bulanık, sisli görüntülerinden oluşmuştur.

Ne var ki, "O yıllar", sâdece yokluk, çâresizlik, eziyet yılları değildi. 1939 yılında, epey ünlenmiş ses icrâcısı Münir Nûreddin'in başrolünü Feriha Tefvik'le paylaştığı, "Allah'ın Cenneti" filmi, İstanbul'un büyük sinemalarından birinde gösteriliyordu. Münir Nûreddin Selçuk'un bu filmde seslendirdiği şarkılar, kısa sürede büyük yaygınlık kazanmıştı. Söylediği, enfes eserlerle, halkın gönlünde büyüyordu. Yine aynı yılda Müsâhipzâde Celâl'in, "Bir Kavuk Devrildi" adlı oyununu sinemaya uyarlayan Muhsin Ertuğrul, Osmanlı döneminin son yıllarındaki bazı aksaklıklarla acımasızca alay ediyordu.

Elbette ki, sinema ve tiyatro faaliyetlerinden, Cibâli'nin pek haberi olmuyordu. Ama 1939 yılında Hatay'ın, Türkiye sınırları içinde yer alması fener alayları ile kutlanırken, Cibâli insanları "Kazanan Millet" olmanın tadını yeniden duyuyorlardı.

BİZİM MAHALLE

1936 doğumlu Yusuf, yüzyıllardır sürüp gelen, inanca bağlı bir millî sistem içinde oluşan, çocuk eğitimi geleneğimizin henüz yitirilmediği yılların ve çevrenin çocuğuydu. Yusuf ısrarlı bir anlatımla, bu inanç kavîliğini şöyle dile getiriyordu:

“Mektedir tatillerinde ablamla birlikte Kur’ân-ı Kerim okuma dersleri alırdık. Babamın ezberlettiği birkaç âyeti, basit tecvid kurallarına uymaya çalışarak okurdum. Ablam da Kur’ân-ı Kerim okumakta başarılıydı. Zaman zaman Hacıkadın Câmii’nde okuduğum ezanlar, çok beğenilirdi. Bu sırada komşuların deyişine göre, nazara uğrayıp, gözüm şaşdı oldu, aynı gün ablamın da dili tutuldu. Daha sonra bir hocanın okuduğu nazar duâsıyla iyileştiiğimize inanarak derslerimize devam ettik.”

1936 doğumluların çocuk olduğu yıllarda, bir mahalle ya da sokağın insanları, kendilerini aynı câmiadan sayarlardı. Yardımlaşma, koruma, iyiye ve doğruya yönlendirme, öğretme, bilgilendirme, hatta yargılama, mahalle sâkinlerinin, birbirlerine karşı zorunlu görevlerindendi. Kural dışı yaşayanlar, ahlâk ilkelerine özen göstermeyenler, suç işleme alışkanlığında olanlar, mahallelinin dışlamasına meydan vermeden kendilerine uygun yerlere göçerlerdi. Mahallede kalabilenlerse, mahalle halkına yan gözle bakılamayacağını pek iyi bilirler, hata yapmamaya büyük özen gösterirlerdi.

Çocuklara yöneltilen ilgi, her şeyin üzerindeydi. Sırası gelir bir komşu çocuğuna babasıymış gibi karışılabilir, görülen yanışına karşılık, ensesine tatlı sert, acıtmayan bir şamar taklidi dokundurulur, ya da kulağı hafifçe çekilirdi. Zâten mahallenin yetişkinleri çocuklar için ya amca, ya dayı, ya da teyzeydi. Ablaların, ağabeylerin yeri daha bir başkaydı, daha içli-dışlı dostluklardı.

**1941 senesinde ablası
Gönül (Yılmaz) ile**

Onlar, özenilirler, taklit edilirler, sevilirler, arada bir yaptıkları başarı sayılacak, sıra dışı işleriyle kahramanlık mertebesine yüceltilirdi. Ablalarla, ağabeylerin aşkları, çocuk dedikodularının en önemli malzemesiydi. Elbette, dedikodu kadrosunda yer alanların ablaları her zaman konu dışı kalırlardı. Zâten en büyük aşk dedikodusu bile ancak karşılıklı yazılmış birkaç mektuptan ibâretti.

MÛSİKÎ PEŞİNDE İLK MÂCERÂ

“Sokağımızda ne radyo ne gramofon çalınırdı. Kimsenin böyle pahalı bir âlete verecek parası yoktu. Yalnız, arada bir köşe başına kurulmuş lâternadan müzik sesleri gelirdi. Çalınanın ne olduğunu anlamazdık. Laternacı, etrafındaki kalabalığa şapkasını uzatarak para toplardı. Herhâlde topladığı paranın miktarından pek memnun olmazdı ki, her defasında asık bir çehreyle, epey hırpalanmış lâternasını sırtına yüklenir, söylene söylene sokağımızdan uzaklaşırdı.

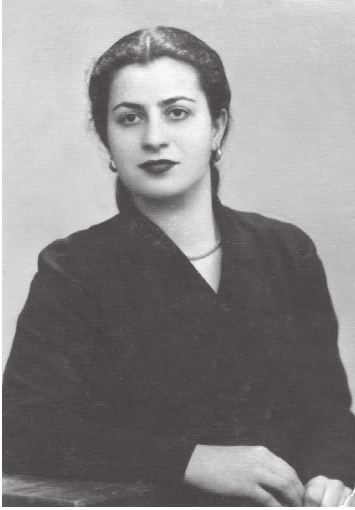
Müzik sesini bir de, Unkapanı taraflarında çalan bando takımından duyardık. Bandoyu dinlemek, görmek için evimizden uzaklaşmaya izinli değildik.

Bir gün nasılsa belediye bandosu sokağımızın yakınından geçmiş olacak ki, arkadaşım ile birlikte bandonun peşine takıldık. Nerelere, nasıl gittiğimizi bilmeden kendimizi hiç tanımadığımız, görmediğimiz, yabancı bir yerde buluverdik. Büyük bir korku içinde evimize giden yolu aramaya koyulduk. Fakat bir türlü âşinâ olduğumuz ne bir eve ne bir sokağa ne de bir yüze rastlayabildik. Önceleri ince ince, içli içli ağlarken, başladık hüngür hüngür ağlamaya. Hemen çevremizde büyük bir kalabalık oluştu. Art arda gelen sorulara içimizi çeke çeke cevap vermeye uğraşırken, komşumuz, itfâiyeci Zeynel Amca kalabalık arasından çıkıverdi. Ağlama sesimizi yeniden yükseltip, hemen Zeynel Amcaya sarıldık.

Sonrası, babamın sitemli çatık kaşları, annemin nasihat yüklü azarlamaları...”

“BİR ŞARKI GELİR UZAKTAN”

(Ümit Yaşar. Bir şarkının ilk mısraı)

Mûsikî sevdâlısı teyze
Muzaffer Kitapoğlu (Muslu)

“ajans haberleri”ne kadar kapanmıyor. Ama Türk müziği başlar başlamaz, radyonun sesi iyice yükseltiliyor. Etraftan en ufak bir şikâyet yok, onlar da işitebildikleri kadar radyodan yararlanıyorlar. Komşulardan biri, hem de bitişik komşu, Yusuf Ömürlü’ler.

“Teyzem, en ufak mûsikî bilgisi olmadığı halde, radyoda çalınan fasılların, makamını bilirdi. Bunun sebebini sonraları anladım; Mü-

Yusuf’un, tadını çıkara çıkara anlattığı çocukluk hikâyeleri, eninde sonunda gelip, mûsikînin kapısına dayanıyor. Bu kapının da “açıldı açılacak” denildiği sıralarda söz, mûsikî dinlemeyi çok seven teyzesi Muzaffer (*Kitapoğlu*) Hanıma ulaşıyor.

Teyze, ne yapıp yapıp bir radyo edinmek istiyor. Uzun süren sabır ve fedakârlık döneminden sonra, biriktirilen parayla cızırtısı, paraziti az bir radyo alınıyor. Sabahın erken saatlerinde açılan radyo, kısık sesiyle son

kemmel mûsikî kabiliyetiyle, yanından ayrılmadığı radyosunu o kadar dikkatli, o kadar kesintisiz dinliyor ki, mûsikî programlarına âit bütün anonsları, bütün tanıtımları ezberliyordu. Teyzemin bu mahâreti benim de çok işime yaradı. Daha makam târifleri hakkında hiçbir şey bilmediğim günlerde, teyzemden duyduğum sayısız şarkının, hangi makamda olduğunu hemen söyler, ben de teyzem gibi çevremdekileri şaşırtırdım.”

Yusuf Ömürlü, Türk mûsikîsinin şifâhî öğrenme geleneğinden yavaş yavaş yararlanmaya başlarken; Türkiye’deki kültür değişimleri ile birlikte gelişen, mûsikî faaliyetleriyle de, yeni bilgiler ve tecrübeler kazanıyordu.

Radyo dışında, tiyatro, konser, müsâmere, büyük bir hızla yüklenen plak sanâyii, nota basımındaki teknik kolaylıklar ve özellikle 1941-1947 yılları arasında üretilen Türk filmlerinin mûsikîye çokça yer vermesi, birçok moda şarkının doğmasına sebep oluyordu.

1941 yılında, Münir Nûreddin Selçuk, “Kahveci Güzeli”; 1942’de Müzeyyen Senar, Malatyalı Fahri’yle, “Kerem ile Aslı”; 1943’de yine Müzeyyen Senar, “Nasreddin Hoca Düğünde”; 1944’de Münir Nûreddin, “Hasret”; filmlerinde oyuncu olarak yer alırken 1946’da Safiye Ayla, Müzeyyen Senar, Hacer Buluş; 1947’de, Necmi Rıza Ahıskan, Mefharet Yıldırım gibi ses icrâcıları da birçok filmde sayısız şarkıyı seslendirmişti.

Kuşkusuz bu yoğun mûsikî faaliyetleri Yusuf Ömürlü’nün yeni yeni oluşan mûsikî kimliğini etkilemekteydi. Etki alanlarından biri de, ilkokuldaki mûsikî dersleriydi:

“İlkokulda doğru-dürüst müzik dersi görmedik. Değişmeksizin, cumartesi gününün son 45 dakikası bütün sınıflarda müzik ya da beden eğitimine ayrılır, çoğu zaman da öğretmensiz geçer, ‘boş ders’ diye evlerimize gönderilirdik. ‘Dolu!’ derslerde de, okul şarkıları söylemeye çalışırdık. Ama bizlere şarkı öğretecek olan sınıf öğretmenimiz, en basit müzik bilgisine sâhip olmadığı gibi, bir tek şarkıyı doğru söyleyemezdi. Üstelik söylememiz istenen şarkı veya marşlar,